

Ostrowska, Teresa

"Przegląd Lekarski" (Kraków od 1945) : próba charakterystyki czasopisma

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 15/1, 113-122

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TERESA OSTROWSKA

„PRZEGLĄD LEKARSKI” (KRAKÓW OD 1945)

PRÓBA CHARAKTERYSTYKI CZASOPISMA¹

Spośród czasopism naukowych wydawanych przez Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich do najpoczytniejszych należą ogólnolekarskie². Ukazują się trzy wydawnictwa tego typu: „Polski Tygodnik Lekarski” (Warszawa od 1946), „Przegląd Lekarski” (Kraków od 1945) i „Wiadomości Lekarskie” (Warszawa od 1948). Wszystkie trzy są organami Polskiego Towarzystwa Lekarskiego i zamieszczają materiały ze wszystkich dziedzin medycyny, różnią się natomiast częstotliwością publikowania i charakterem. Najrzadziej, gdyż raz na miesiąc, ukazuje się „Przegląd Lekarski”. Nakład jego jest niższy niż obu pozostałych czasopism. Jest to jednak bardzo indywidualne wydawnictwo i próba podjęcia jego treściowej i formalnej analizy za okres minionego trzydziestolecia może okazać się interesująca.

¹ Opracowano na podstawie roczników „Przeglądu Lekarskiego” (1945—1974) oraz publikacji: J. Bogusz, *Przegląd Lekarski—Oświęcim*, „Folia Biologica”, 1946, nr 3, s. 363—365; tenże, *Słowo wstępne*, „Przegląd Lekarski” (dalej PL), 1961, nr 1a, s. 34—35; tenże, *Słowo wstępne*, PL, 1962, nr 1a, s. 35—37; tenże, *Słowo wstępne*, tamże, 1971, nr 1, s. 3—9; S. Ciechanowski, [Słowo wstępne], tamże, 1945, nr 1, s. 2; *Do Towarzystw Lekarskich w kraju i za granicą*, tamże, 1962, nr 1a, s. 34; Dr T. M., „Przegląd Lekarski”, „Zdrowie Publiczne”, 1949, nr 11/12, s. 96—99; [E. S.] *Oświęcim. Drugi dodatkowy zeszyt...* Warszawa 1962, „Farmacja Polska”, 1962, nr 15/16, s. 389—390; B. Giędosz, *Na jubileusz 100-lecia założenia „Przeglądu Lekarskiego”*, PL, 1964, nr 4—5, s. 243—247; tenże, *Setna rocznica „Przeglądu Lekarskiego”*, „Służba Zdrowia”, 1962, nr 30, s. 6; I. Sz., *Prześć na Gerichtsstrasse nr 2*, tamże, 1964, nr 14, s. 2; W. Kiedrzyńska, „Przegląd Lekarski”. *Zeszyty poświęcone*, „Kwartalnik Historyczny”, 1972, nr 2, s. 472—475; *Od Redakcji*, PL, 1945, nr 1, s. 19; „Przegląd Lekarski” w okresie 25-lecia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, tamże, 1969, nr 6, s. 453—454; *Osiągnięcia w pracy Redakcji „Przeglądu Lekarskiego” w okresie dziesięciolecia*, tamże, 1954, nr 7, s. 194—195; *15-lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, tamże, 1959, nr 7, s. 193; *Wytyczne II Zjazdu Partii w nawiązaniu do prac Redakcji*, tamże, 1954, nr 7, s. 193—194; M. Skulimowski, *Redaktorzy „Przeglądu Lekarskiego” 1862—1962*, tamże, 1964, nr 4—5, s. 247—253; A. Strońska, „Oświęcim”. *Zeszyt 14-ty*, „Służba Zdrowia”, 1974, nr 8, s. 5; taż, „Zeszyty oświęcimskie”, tamże, 1972, nr 7, s. 8; [u], *Trzeci zeszyt oświęcimski „Przeglądu Lekarskiego”*, tamże, 1963, nr 6, s. 2; A. Woycicki, *Medycyna przeciw zbrodni*, „Życie Literackie”, 1961, nr 36, s. 10; Zast. *To trzeba pamiętać*, „Służba Zdrowia”, 1962, nr 11, s. 4.

² Czasopisma ogólnolekarskie należą do najpoczytniejszych spośród czasopism naukowych wydawanych przez Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, na-

„PRZEGLĄD LEKARSKI” W 1945 R.

Do wcześniejszych przejawów odbudowy kraju zniszczonego latami wojny i okupacji należało odradzanie się czasopiśmiennictwa naukowego. Nastąpiło to stosunkowo szybko, gdyż już w 1945 r. pojawiło się 11 tytułów czasopism lekarskich i pokrewnych. Jednym z pierwszych, bo trzecim po lubelskim „Lekarzu Wojskowym”, wznowionym w styczniu 1945 r., i poznańskich „Nowinach Lekarskich”, wznowionych w czerwcu 1945 r., był krakowski „Przegląd Lekarski”³.

Pierwszy numer „Przeglądu Lekarskiego” ukazał się pierwszego lipca 1945 r. jako dwutygodnik w objętości 20 stron i formie 4⁰. Był organem Krakowskiego Towarzystwa Lekarskiego, Izby Lekarskiej w Krakowie, Związku Zawodowego Lekarzy Rzeczypospolitej Polskiej i Wojewódzkiego Urzędu Zdrowia w Krakowie. Wydawcą było Krakowskie Towarzystwo Lekarskie. W skład Komitetu Redakcyjnego wchodził jego przewodniczący Józef Kostrzewski⁴ i członkowie: Stanisław Ciechanowski⁵, Jan Gołąb, Jan Hozer, Maksymilian Rutkowski⁶, Franciszek Walter⁷, (Kraków), Feliks Przesmycki (Łódź). Redaktorem odpowiedzialnym był Jan Hozer.

Numer pierwszy czasopisma otwierał wstęp pióra Stanisława Ciechanowskiego, w którym tenże mylnie uznał je za pierwsze, powojenne wydawnictwo lekarskie i za kontynuatora czasopism o tymże tytule wydawanego w Krakowie w latach 1862—1921⁸ pisząc: „Stary,

tomiast najpoczytniejsze spośród wszystkich czasopism tego wydawnictwa są czasopisma popularyzatorskie, jak „Żyjmy dłużej” i „Twoje Dziecko” (por. tabelę nakładów w latach 1965—1967 w art. T. Ostrowska, *Czasopisma lekarskie wydawane przez Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich*, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, 1970, t. 9, z. 3, s. 409).

³ T. Ostrowska, *op. cit.*, s. 404—405.

⁴ Józef Karol Kostrzewski (1883—1959), profesor chorób zakaźnych w Krakowie, przewodniczący miejskiego komitetu redakcyjnego „Polskiej Gazety Lekarskiej”, redaktor wydawnictw lekarskich Polskiej Akademii Umiejętności.

⁵ Stanisław Witalis Ciechanowski (1869—1945), profesor anatomii patologicznej w Krakowie, redaktor „Przeglądu Lekarskiego” (1906—1921), następnie przewodniczący miejscowego komitetu redakcyjnego „Polskiego Czasopisma Lekarskiego” i „Polskiej Gazety Lekarskiej”, ponadto redaktor „Polskiego Przeglądu Pediatricznego”, wydawnictw Akademii Nauk Lekarskich, wydawnictw lekarskich Polskiej Akademii Umiejętności i „Rocznika Lekarskiego”.

⁶ Maksymilian Rutkowski (1867—1947), profesor chirurgii w Krakowie, redaktor „Chirurgii Klinicznej”.

⁷ Franciszek Ksawery Walter (1885—1950), profesor dermatologii w Krakowie.

⁸ „Przegląd Lekarski” (1862—1921) był reprezentacyjnym ogólnolekarskim tygodnikiem Galicji (por. T. Ostrowska, *Polskie czasopiśmiennictwo lekarskie XIX wieku*, Wrocław 1973). Wobec narastającego ogólnokrajowego kryzysu nastąpiła w 1909 r. fuzja „Przeglądu” z łódzkim „Czasopismem Lekarskim” (1899—1908) na „Przegląd Lekarski oraz Czasopismo Lekarskie”. Po dołączeniu się „Lwowskiego Tygod-

przed wiekiem prawie (1862) założony »Przegląd Lekarski«, teraz pierwszy wskrzesza czasopiśmiennictwo lekarskie polskie, zamarłe przez lat kilka. Cóż nakłada na »Przegląd« ten niezaprzeczalny, święty obowiązek, co nadaje mu to zaszczytne prawo, by pierwszy rozpoczynał nową, nigdy jeszcze nie bywałą erę rodzimego lekarskiego czasopiśmiennictwa? [...] to przede wszystkim nieprzerwana wierna służba tym samym hasłom, które głosił od początku swego bytu, hasłom na wskroś nowoczesnym, które teraz zwiększyły nawet swoją wagę, odziane nowymi nazwami medycyny zapobiegawczej i higieny społecznej⁹. Ponadto w numerze znajdowały się prace: Stanisława Nowickiego¹⁰ *Histamina w leczeniu zwężenia tętnic na kończynach*, Franciszka Waltera i Zbigniewa Oszasta¹¹ *Dalsze doświadczenia nad stosowaniem rubropheny w gruźlicy skóry*, Józefa Kostrzewskiego *Papuzica w Krakowie*, Franciszka Waltera *Z dziejów wojennych Krakowskiego Towarzystwa Lekarskiego* oraz materiały informacyjne — protokoły Krakowskiego Towarzystwa Lekarskiego, rubryki „Z Izby Lekarskiej w Krakowie”, „Ze Związku Zawodowego Lekarzy Rzeczypospolitej Polskiej” i „Wiadomości bieżące”, zawierające m. in. prośbę Redakcji o nadsyłanie do druku materiałów o następującej tematyce: „Dzieje świata lekarskiego w dobie okupacji i na przełomie; historia zakładów leczniczych, uzdrowisk, instytutów naukowych, organizacji i towarzystw lekarskich itd.; praca podziemna lekarzy; spostrzeżenia z obozów koncentracyjnych i więzień (z punktu widzenia lekarskiego); dokumenty hańby niemieckiej medycyny [...] Cenny materiał stanowiąc będą również doświadczenia, spostrzeżenia i ważniejsze przypadki z praktyki lekarskiej wykonywanej w najtrudniejszych warunkach wojennych i powojennych [...] Zielarstwo lecznicze. Spostrzeżenia co do pojawienia się i znikania chorób zakaźnych. Wreszcie spostrzeżenia i wnioski dotyczące miejscowych i ogólnych potrzeb zdrowotnych i eugenicznych kraju”¹².

W pierwszym półroczu swojej działalności „Przegląd” ogłosił 26 artykułów oryginalnych, wykładów klinicznych i felietonów, 11 prac z

nika Lekarskiego” (1906—1921) w październiku 1921 r. powstało „Polskie Czasopismo Lekarskie” z komitetami redakcyjnymi w Krakowie i Lwowie, a w trzy miesiące później kolejna fuzja z warszawską „Gazetą Lekarską” (1866—1921) na „Polską Gazetę Lekarską” (1922—1939), tygodnik z komitetami redakcyjnymi w Krakowie, Warszawie, Lwowie i Łodzi. Wobec kolejnych fuzji i zmian tytułu nie sposób nazywać drugi „Przegląd Lekarski” najstarszym czasopismem lekarskim polskim i dążyć do jego początku na 1862 r., co niejednokrotnie Redakcja czyniła.

⁹ S. C i e c h a n o w s k i, [słowo wstępne], PL, 1945, nr 1.

¹⁰ Stanisław Nowicki (1893—1972), profesor chirurgii w Poznaniu, redaktor „Polskiego Przeglądu Chirurgicznego”.

¹¹ Zbigniew Oszast (1903—1967), profesor dermatologii i wenerologii w Krakowie.

¹² *Od Redakcji*, PL, 1945, nr 1.

zakresu medycyny społecznej, 9 prac z zakresu „Świat lekarski w dobie okupacji i na przełomie”, 8 wspomnień pośmiertnych, 3 wykazy zmarłych, poza tym „Oceny”, „Sprawozdania”, „Ruch Towarzystw Lekarskich”, „Ze Związku Zawodowego Lekarzy Rzeczypospolitej Polskiej”, „Z Izby Lekarskiej w Krakowie”, „Bibliografię i przegląd pism” oraz „Różne”. Autorami prac było 30 lekarzy, przeważnie mieszkańców Krakowa.

TEMATYKA „PRZEGLĄDU LEKARSKIEGO”

W miarę upływu czasu, wzrostu liczbowego kadr lekarskich i rozwoju ośrodków naukowych, coraz więcej napływało prac i tematyka ich coraz bardziej się poszerzała. Redakcja starała się dobierać materiał do druku z myślą o potrzebach lekarza praktyka, o czym sygnalizowała w Regulaminie z 1947 r. W 1945 r. nawiązując do wytycznych II Zjazdu PZPR Redakcja prosiła o nadsyłanie prac dotyczących lecznictwa otwartego, rozwoju służby zdrowia na wsi, bezpieczeństwa i higieny pracy, żywienia zbiorowego i indywidualnego w gospodarstwie domowym, higieny, zwłaszcza szkolnej, metod właściwego wykorzystania wczasów dla celów zdrowotnych¹³. W latach następnych eksponowana była tematyka kliniczna, a czasopismo nosiło nawet przez pewien czas podtytuł: „Pismo kliniczne” (1955—1957). W rzeczywistości jednak „Przegląd” nie zawęził nigdy swojej tematyki. Miał charakter ogólnolekarski. Zamieszczał też różnorodne prace przysyłane z klinik i z zakładów teoretycznych, z ośrodków naukowych i z placówek służby zdrowia, z Krakowa, z innych miejscowości krajowych i z zagranicy. Z ważniejszych należy tu wymienić pierwsze polskie prace o wynikach leczenia hydrazidem kwasu izonikotynowego, pierwszy opis choroby T. B. Cooleya na terenie Polski, oryginalne spostrzeżenia na temat patogenezы i leczenia tężca, działania antybiotyków, patologii żywienia, specjalnych metod badania komórki w mikroskopie fazowym, prace dotyczące schorzeń górników na Górnym Śląsku, schorzeń alergicznych w świetle nauki Pawłowa, choroby wrzodowej, toksoplazmozy, szerzenie się wola endemicznego na Podkarpaciu, regulacji nerwowo-trzewnej, pawłowizmu, krzepnięcia krwi, zastosowania izotopów i in.¹⁴ Redakcja dążyła do utrzymania kontaktów z całym krajem wydając specjalne zeszyty poświęcone wydziałom lekarskim we Wrocławiu (1947), Łodzi (1949), Krakowie (1954, 1970, 1971), Zabrzu—Rokitnicy (1958), Szczecinie (1960), Białymstoku (1960), Lublinie (1962), Gdańsku (1968), Instytutowi Doskonalenia i Specjalizacji Kadr Lekarskich w Warszawie (1954); dedykowała je również terenowej służbie zdrowia

¹³ Wytyczne II Zjazdu Partii..., tamże, 1954, nr 7.

¹⁴ Osiągnięcia w pracy Redakcji „Przeglądu Lekarskiego”, PL, 1954, nr 7; 15-lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, tamże 1959, nr 7.

w Opolu (1962, 1967), Nowej Hucie (1970) i Kielcach (1970). Monograficzne numery poświęcała aktualnym społeczno-lekarskim problemom, jak polskiej patologii ogólnej i doświadczalnej (1950), chorobie nadciśnieniowej (1951), leczeniu uzdrowiskowemu (1960, 1961), medycynie okupacyjnej (od 1961), krwiodawstwu i leczeniu krwią (1963), szkodliwości palenia tytoniu (1968). Zamieszczała w specjalnych numerach materiały ze zjazdów przedstawicieli medycyny społecznej (1945, 1947, 1948), Polskiego Towarzystwa Hematologicznego (1960) i Lekarskiego (1963), Stowarzyszenia Wychowanków Akademii Medycznej w Krakowie oraz byłych Wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (1968). Czczyła pamięć wybitnych lekarzy profesorów: Witolda Orłowskiego¹⁵, Ksawerego Lewkowicza (1947)¹⁶, Maksymiliana Rutkowskiego (1948), Józefa Kostrzewskiego (1958) i Jana Olbrychta (1966)¹⁷. Przypominała ważniejsze rocznice i jubileusze lekarskie: z okazji 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego i 100-lecia „Przeglądu Lekarskiego”¹⁸ wydała w 1964 r. specjalny, bogato ilustrowany numer w objętości 100 stron zawierający obok artykułów dotyczących Uniwersytetu, 15 prac poświęconych czasopismu. Były to publikacje wybitnych specjalistów, omawiające dorobek w zakresie psychiatrii, ortopedii, traumatologii, endokrynologii, fizyki lekarskiej, stomatologii, radiologii, otolaryngologii, okulistyki i leczenia tęcza ogłoszone na łamach „Przeglądu” w ciągu stulecia, okolicznościowy artykuł Bronisława Giędosza¹⁹ i prace Mieczysława Skulimowskiego omawiające sylwetki redaktorów, numery specjalne i powiązania czasopisma z polskimi towarzystwami lekarskimi na obczyźnie. Redakcja uczciła też pamięć 100-lecia Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego (1966), 200-lecia urodzin Jędrzeja Śniadeckiego (1968), 100-lecia Towarzystwa Lekarskiego w Tarnowie (1971), pierwszego (1951) i drugiego (1973) Kongresu Nauki Polskiej, 100-lecia Polskiej Akademii Umiejętności (1973). Obok tego wszystkiego Redakcja pamiętała o jubileuszach i wydarzeniach wagi państwowej, jak Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1952), Święto 1 Maja, rocznica Manifestu Lipcowego i Rewolucji Październikowej (1953), II Zjazd Partii (1954), XV-lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1959) i XXX-lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1974), specjalne artykuły poświęcono działaczom społecznym i politycznym, jak Bolesław Bierut (1952) i Józef Stalin (1953).

¹⁵ Witold Eugeniusz Orłowski (1874—1956), profesor chorób wewnętrznych w Warszawie, redaktor „Polskiego Archiwum Medycyny Wewnętrznej” i rozpraw Wydziału Nauk Medycznych Polskiej Akademii Nauk.

¹⁶ Ksawery Franciszek Lewkowicz (1869—1958), profesor pediatrii w Krakowie.

¹⁷ Jan Stanisław Olbrycht (1886—1968), profesor medycyny sądowej w Krakowie.

¹⁸ Jak już wspomniano, ta rocznica jest trudna do przyjęcia.

¹⁹ Bronisław Piotr Giędosz (1905—1970), profesor patologii ogólnej w Krakowie, redaktor „Folia Medica Cracoviensia”.

ZESZYTY OŚWIĘCIMSKIE

Na obszerniejsze omówienie zasługują zeszyty poświęcone medycynie okupacyjnej, wspomniane uprzednio. O prace poświęcone tej tematyce prosiła Redakcja lekarzy już w pierwszym numerze wydawnictwa²⁰ i wiele ich ogłosiła we wczesnych latach swojej działalności. Z czasem liczba ich spadła. Dopiero dwa posiedzenia Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Lekarskiego w 1960 r. z okazji 15 rocznicy oswobodzenia obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu i 20 rocznicy (14 VI 1940) założenia jego przez hitlerowców obudziły żywe zainteresowanie uczestników poruszaną problematyką i wykazały społeczną potrzebę jej eksponowania za życia świadków i ofiar „eksperymentów” lekarskich, dopóki jest możliwość prowadzenia badań nad zmianami psychofizycznymi powstałymi u nich w wyniku zbrodni hitlerowskich. Nieznajomość faktów, nieprzyjmowanie ich do wiadomości lub błędna ich interpretacja przez niektóre środowiska zagraniczne była dodatkowym argumentem przemawiającym za potrzebą upamiętnienia zarówno masowego mordowania, jak i „odczłowieczania” stosowanego przez hitlerowców, a także ukazania bohaterskiej postawy pracowników służby zdrowia, którzy czy to w obozach, czy poza nimi okazywali innym pomoc. Te wszystkie względy²¹ przyczyniły się do wydania w 1961 r. specjalnego numeru „Przeglądu” oznaczonego numerem 1a z okolicznościową okładką zawierającą czerwony nadruk: Oświęcim na tle kołczastych drutów. Był to „dodatkowy zeszyt poświęcony zagadnieniom lekarskim obozu koncentracyjnego Oświęcim-Brzezinka, wydany staraniem Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Zarządu Głównego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację i Krakowskiego Klubu Oświęcimskiego przy Zarządzie Oddziału ZBoWiD”. Ten podtytuł podany był również w wersji rosyjskiej, angielskiej i niemieckiej. Zeszyt zawierał *Słowo wstępne* Józefa Bogusza, artykuły wygłoszone na wspomnianych posiedzeniach Towarzystwa i *Słowo końcowe*, również pióra Bogusza, w którym m. in. wymieniał on 11 rodzajów eksperymentów na ludziach przeprowadzanych przez hitlerowców i nazwiska 12 utytułowanych lekarzy niemieckich, prawie wyłącznie profesorów, biorących w nich udział. Zeszyt zawierał streszczenia rosyjskie, angielskie i niemieckie. Ukazał się w zwiększonym nakładzie 3500 egzemplarzy w objętości 62 stron.

Zeszyt oświęcimski wzbudził duże zainteresowanie. Redakcja postarała się o obcojęzyczne wersje wydawnictwa (francuską, angielską, niemiecką i rosyjską) i postanowiła kontynuować publikację, rozszerzając tematykę na „zagadnienia lekarskie okresu hitlerowskiej oku-

²⁰ *Od Redakcji*, PL, 1945, nr 1.

²¹ J. Bogusz, *Słowo wstępne*, tamże, 1961, nr 1a, s. 34.

pacji”²², co zostało uwidocznione w podtytule dalszych numerów. W 1962 r. został wyłoniony specjalny Komitet Redakcyjny zeszytów oświęcimskich, w skład którego weszli Józef Bogusz, Stanisław Kłodziński, Antoni Kępiński²³ i Piotr Bożek (od 1964 r. miejsce Bożka zajął Jan Masłowski). W kolejnych zeszytach ukazał się apel do Towarzystw Lekarskich w kraju i za granicą informujący, że Krakowski Oddział Polskiego Towarzystwa Lekarskiego podjął „inicjatywę naukowego opracowania zagadnień lekarskich związanych z dziejami hitlerowskiej okupacji, hitlerowskich obozów koncentracyjnych, a przede wszystkim największego i najstraszliwszego obozu zagłady Oświęcimia-Brzezinki” i że prosi się chętnych o włączanie się do podjętych prac²⁴.

Zeszyty oświęcimskie ukazywały się odtąd systematycznie raz w roku. W latach 1961, 1962 i 1963 jako numery oznaczane 1a, od 1964 r. — jako numery 1. Od 1963 r. przy pracach redakcyjnych współpracował również Międzynarodowy Komitet Oświęcimski. Objętość zeszytów stale wzrastała: od 64 stron w 1961 r. do ponad 200 od 1966 r., w 1970 r. osiągając nawet 300 stron. Nakłady wynosiły około 3500 egzemplarzy. Zeszyty redagowane były według przyjętego schematu: otwierało je *Słowo wstępne* Józefa Bogusza, potem następowały mniej lub więcej stałe działy, jak „Dział naukowy”, „Zagadnienia odszkodowań i orzecznictwa”, „Dział historyczno-dokumentarny”, „Wspomnienia”, „Różne”, „Sprawozdania”, „Sylwetki zasłużonych lekarzy”, „Oceny”. Wśród tych ostatnich począwszy od 1965 r. Jan Masłowski zamieszczał przegląd polskich prac dotyczących okupacyjnej tematyki lekarskiej za okres od 1944 r. w układzie działowym, a od 1966 r. — również spisy treści wszystkich poprzednich zeszytów oświęcimskich. Z inicjatywy i przy współpracy Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce ukazał się w 1971 r. wybór artykułów z 10 zeszytów (1961—1970) pt. *Okupacja i medycyna*²⁵, a staraniem Międzynarodowego Komitetu Oświęcimskiego siedmiotomowa wersja obcojęzyczna wybranych materiałów, przeznaczona dla zagranicznego czytelnika²⁶.

TEMATYKA HUMANISTYCZNA W „PRZEGLĄDZIE LEKARSKIM”

Jednocześnie przez cały czas swojego istnienia „Przegląd” pamiętał o potrzebie wszechstronnego kształcenia lekarzy, czemu służyć miały prace typu humanizującego. Do tej grupy można zaliczyć pu-

²² Tenże, *Słowo wstępne*, tamże, 1962, nr 1a, s. 35.

²³ Antoni Ignacy Kępiński (1918—1972), profesor psychiatrii w Krakowie.

²⁴ *Do Towarzystw Lekarskich w kraju i za granicą*, PL, 1962, nr 1a.

²⁵ *Okupacja i medycyna. Wybór artykułów z „Przeglądu Lekarskiego — Oświęcim” z lat 1961—1970*, Warszawa 1971. Tom drugi, obejmujący materiał z lat 1961—1973, ma się ukazać w 1974 r.

²⁶ J. Bogusz, *Słowo wstępne*, PL, 1971, nr 1, s. 3.

blikacje z dziejów medycyny i farmacji pióra historyków medycyny — Romualda Wiesława Gutta, Jana Lachsa²⁷, Mieczysława Skulimowskiego, Władysława Szumowskiego²⁸, Zdzisława Wiktora²⁹, Ludwika Zembrzuskiego³⁰ i Witolda Ziembickiego³¹ oraz lekarzy o zainteresowaniach historycznych — Bronisława Giędosza i in., prace Eugeniusza Brzezickiego i Antoniego Kępińskiego dotyczące psychologii lekarskiej, artykuły Romana Mirka i Stanisława Sterkowicza omawiające wybitne postacie (Boya, Krasińskiego, Szekspira, Towiańskiego) i ich twórczość w aspekcie medycznym, prace: Tadeusza Bilikiewicza *Medycyna na przełomie światów* (1946), Jerzego Dubla *Normy i wartości zawarte w kodeksach deontologii lekarskiej* (1971), Władysława Fejkla *Eksperyment lekarski, jego pojęcie i granice prawno-etyczne* (1959), Henryka Gaertnera *Muzyka a medycyna* (1955), Włodzimierza Mikułowskiego³² *O triumfach i porażkach medycyny* (1949), *Rola lektury w kształceniu lekarskim* (1956), *O czynniku historycznym w praktyce lekarza pediatry* (1964), *O paramedycznej lekturze Szekspira* (1965), *O powinowactwie nauki, techniki i sztuki* (1966), *O zagadnieniu twórczości lekarskiej* (1971), Jana Miodońskiego³³ *O talencie lekarskim* (1946), Stefana Schwarza *O zawodzie lekarza* (1973) i wiele innych.

UKŁAD „PRZEGLĄDU LEKARSKIEGO”

Układ „Przeglądu Lekarskiego” niewielkim uległ zmianom. W 1945 r. w dalszych numerach wprowadził przegląd codziennych pism, chcąc zapewnić czytelnikom serwis informacyjny, oraz spisy treści polskich czasopism lekarskich, które kontynuował aż do 1951 r., obejmując stopniowo coraz więcej tytułów. Od 1946 r. zamieszczał „Przegląd piśmiennictwa zagranicznego”, początkowo w formie spisów treści czasopism angielskich, a od półrocza 1946 r. w formie streszczeń wybranych artykułów zagranicznych. W 1947 r. pojawiły się „Listy do Redakcji” i „Korespondencja”. W 1948 r. doszły streszczenia angielskie lub francuskie zamieszczanych artykułów. W 1950 r. miejsce ich zajęły streszczenia rosyjskie, pojawiły się daty wpłynięcia artykułów do Redakcji i adresy autorów. Od lipca 1963 r. zamieszczał „Przegląd” dwujęzyczne streszczenia

²⁷ Jan Lachs (1869—1954), docent historii medycyny i farmacji we Wrocławiu, Krakowie, później profesor historii farmacji w Krakowie.

²⁸ Władysław Szumowski (1875—1954), profesor historii i filozofii medycyny w Krakowie.

²⁹ Zdzisław Jan Wiktor (1911—1970), adiunkt Zakładu Historii Medycyny we Wrocławiu do 1949, później profesor nefrologii we Wrocławiu.

³⁰ Ludwik Zembrzusi (1871—1962), profesor historii medycyny w Lublinie.

³¹ Witold Ziembicki (1874—1950), profesor historii medycyny we Lwowie, Krakowie, Wrocławiu.

³² Włodzimierz Mikułowski (1886—1972), profesor pediatrii w Krakowie.

³³ Jan Miodoński (1902—1963), profesor laryngologii w Krakowie.

bezpośrednio pod artykułem, a od 1964 r. wprowadził „jaskółki” (synopsis). W 1968 r. w dziale „Wiadomości bieżących” pojawiły się informacje o nadanych stopniach naukowych. W 1971 r. przybyły działy: „Varia” i „Z badań nad lekiem”, a od grudnia „Artykuły od Redakcji” poprzedzone charakterystyką autora. W 1972 r. „Przegląd” zyskał nową szatę zewnętrzną, wprowadził przy artykułach „Dodatkowe słowa kluczowe” w polskim i angielskim języku, nowy układ piśmiennictwa (bibliografii załączonej do artykułu) i ograniczył się do streszczeń w języku rosyjskim. W 1973 r. przybył dział „Kształcenie zawodowe”.

SPRAWY FINANSOWE „PRZEGLĄDU LEKARSKIEGO”

W swoim wczesnym okresie „Przegląd” borykał się z wielkimi trudnościami finansowymi. Ukazanie i kontynuację zawdzięczał w dużym stopniu dobrowolnym składkom na „fundusz prasowy” kilkuset lekarzy, których nazwiska były wymieniane w zeszytach. Innej subwencji nie uzyskał, a prenumerata nie pokrywała wszystkich kosztów. W 1946 r. trzeba było nawet dwukrotnie podnieść cenę prenumeraty. W tej sytuacji „Przegląd” ukazywał się nieregularnie, nakład w 1949 r. spadł z 2500 na 1500 egzemplarzy, czasopismu groziła fuzja lub zawieszenie. Szczęśliwie jednak „Przegląd” przetrwał. W 1949 r. uzyskał subwencję Polskiej Akademii Umiejętności na wydanie kilku zeszytów³⁴, w 1950 współwydawcą czasopisma zostało Wrocławskie Towarzystwo Lekarskie, a od numeru trzeciego „Przegląd” został przejęty przez Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich. W następnym roku „Przegląd” przekształcił się w miesięcznik przy tej samej objętości zeszytów (około 35 stronic), czyli odtąd objętość roczna wydawnictwa była o połowę mniejsza. Dopiero od 1965 r. nastąpiła korzystna zmiana. Przez kilka lat utrzymywały się niskie nakłady, w 1955 r. doszły do 2000 egzemplarzy, a w latach późniejszych przekroczyły tę liczbę.

SPRAWY ORGANIZACYJNE „PRZEGLĄDU LEKARSKIEGO”

„Przegląd” w 1945 r. był organem trzech instytucji. Od 1946 r. dołączył się Związek Lekarzy Ubezpieczeń Społecznych, od 1948 r. — Wrocławskie Towarzystwo Lekarskie, od 1951 r. — Bytomskie Towarzystwo Lekarskie. Od 1956 r. czasopismo nie wymieniało żadnej patronującej instytucji i dopiero od października 1962 r. nosiło podtytuł: „Organ Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Lekarskiego”. Komitet Redakcyjny podlegał zmianom, zwiększała się liczba członków i reprezentowanych przez nich ośrodków. Przewodniczącym Komitetu był początkowo Józef Kostrzewski (1945—1955), następnie Włodzimierz Miku-

³⁴ *Wiadomości bieżące*, PL, 1950, nr 2, s. 56.

łowski (1956—1962) i Józef Bogusz (od 1963). Redaktorem naczelnym był Jan Hozer (1945—lipiec 1946), następnie Bronisław Giędosz (sierpień 1946—1970)³⁵ i Leon Cholewa (od lipca 1971).

*

* *

„Przegląd Lekarski” stara się nie pozostawać w cieniu swojego poprzednika, do którego tradycji stale nawiązuje, nazywając siebie jego II serią (na obwołucie) i jako rok założenia pisma podając 1862 (na obwołucie od 1960 r.). Współpracują z nim autorzy z całego kraju, a także z krajów socjalistycznych i kapitalistycznych. Prośby o odbitki otrzymuje redakcja z Europy i innych części świata. „Przegląd” jest cytowany w międzynarodowych lekarskich bibliografiach, m. in. w „Index Medicus”. Redakcja utrzymuje kontakty bądź prowadzi wymianę z zagranicznymi ośrodkami naukowymi i wydawnictwami³⁶.

³⁵ Giędosz figurował w składzie redakcji aż do czerwca 1971 r., podczas gdy w rzeczywistości obowiązki zmarłego redaktora pełnił jego zastępca Włodzimierz Ostrowski.

³⁶ „Przegląd Lekarski” w okresie 25-lecia..., PL, 1969, nr 6.